

Szwedzkie wojny 1611–1632, t. 2, cz. 1: *Wojny z Polską*, tł. Wojciech Łygaś, red. Michał Paradowski, Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2016, ss. 336, ISBN 978-83-65746-02-3.

Szwedzkie wojny 1611–1632, t. 2, cz. 2: *Wojny z Polską*, tł. Wojciech Łygaś, red. Michał Paradowski, Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2018, ss. 270, ISBN 978-83-7889-790-3.

Wojny Polski ze Szwecją w pierwszej połowie XVII stulecia miały niebagatelny wpływ na losy tych państw. Nic więc dziwnego, że w obu krajach były obiektem badań całych pokoleń historyków. Wydane niedawno w dwóch częściach *Szwedzkie wojny* są pierwszym w Polsce tłumaczeniem publikacji, które ukazały się w serii „Sveriges Krig 1611–1632”¹. Wydawana przez szwedzki Sztab Generalny (Generalstabem) w latach 1936–1939 seria obejmowała sześć tomów i stawiała sobie za cel podsumować wyniki badań dotyczących wszystkich konfliktów Szwecji za panowania Gustawa II Adolfa². Można zadać pytanie, czy tłumaczenie takiej pracy jest konieczne, wszak historycy zajmujący się tą tematyką powinni znać pozycje obcojęzyczne. Wydaje się jednak, że odpowiedź powinna być twierdząca. Pierwsze tomy „Sveriges Krig” ukazały się w roku 1936. Były podsumowaniem badań szwedzkich historyków wojskowości, a do dziś, mimo upływu przeszło 80 lat, są podstawową syntezą na temat wojen polsko-szwedzkich i w wielu dobrych pracach polskich i zagranicznych historyków znajdują się odwołania do tej monumentalnej pracy. Niestety, w wielu innych opracowaniach, w których bibliografii powinny się znajdować odnośniki do tej syntezy, jest ich albo bardzo niewiele, albo nie ma ich wcale, co więcej, wiele też szwedzkich historyków jest tam pominiętych. Sama seria „Sveriges Krig” również jest trudno dostępna, w Szwecji nie była wznawiana, a i w Polsce czasem nie ma jej nawet w największych bibliotekach. Tłumaczenie tej pracy pozwoli więc lepiej zapoznać się z wynikami badań i uniknąć ewentualnych pomyłek w kolejnych analizach. Tym większe wyrazy uznania można kierować pod adresem wydawnictwa Napoleon V, że poświęciło trud przetłumaczenia oraz opublikowania „Sveriges Krig” w naszym kraju. Dotąd ukazał się, oprócz omawianego, pierwszy tom, dotyczący wojen z Danią i Rosją, a samo wydawnictwo zapowiada publikację kolejnych części serii³.

¹ *Sveriges krig, 1611–1632*, Bd. 2: *Polska kriget*, Stockholm 1936.

² *Sveriges krig, 1611–1632*, Bd. 1: *Danska och ryska krigen*, Stockholm 1936; *Sveriges krig, 1611–1632*, Bd. 2; *Sveriges krig, 1611–1632*, Bd. 3: *Tyska kriget intill mitten ave jan. 1631*, Stockholm 1936; *Sveriges krig, 1611–1632*, Bd. 4: *Tyska kriget från mitten av jan. 1631 till och med Breitenfeld*, Stockholm 1937; *Sveriges krig, 1611–1632*, Bd. 5: *Från Breitenfeld till Lech*, Stockholm 1938; *Sveriges krig, 1611–1632*, Bd. 6: *Från Lech till Lützen*, Stockholm 1939.

³ *Szwedzkie wojny 1611–1632*, t. 1, cz. 1: *Wojny z Danią i Rosją*, tł. Wojciech ŁYGAŚ, red. Michał PARADOWSKI, Oświęcim 2015; *Szwedzkie wojny 1611–1632*, t. 1, cz. 2: *Wojny z Danią i Rosją*, tł. Wojciech ŁYGAŚ, red. Michał PARADOWSKI, Oświęcim 2015.

Tom dotyczący wojen Szwecji z Polską został w wydaniu polskim podzielony na dwie książki. W obu tłumaczeniem zajął się Wojciech Łygaś, a redakcją merytoryczną Michał Paradowski, który opublikował na temat wojen prowadzonych przez Szwecję kilka artykułów w czasopismach polskich i zagranicznych, wydał monografię dotyczącą konfliktów polsko-szwedzkich, prowadzi też portal zajmujący się tematyką wojen w wiekach XVII i XVIII⁴. Wydaje się, że wybór tych osób jest zatem uzasadniony.

Pierwsza część omawianego tomu ukazała się w 2016 r. i obejmuje wydarzenia od czasu objęcia tronu przez Gustawa II Adolfa do kampanii prowadzonej w Prusach zimą 1627 r. Została podzielona na pięć rozdziałów. Rozdział I, zatytułowany *Podjęcie i przerwanie działań wojennych*, składa się z trzech podrozdziałów: 1. *Polityczne preludeum i szwedzki plan operacyjny*; 2. *Wojna w 1617 roku*; 3. *Wojna w 1618 roku*. Opisano w nim specyfikę ustroju i wojskowości Rzeczypospolitej Obojga Narodów, skomplikowane działania dyplomatyczne oraz działania wojenne w latach 1617–1618, w tle zaś wciąż jeszcze prowadzoną przez oba królestwa wojnę z Rosją i rosnące napięcia między Danią, państwami niemieckimi i Świętym Cesarstwem Rzymskim. Rozdział II omawia *Kampanię wojenną w Inflantach i Kurlandii w latach 1621–1622* w czterech podrozdziałach: 1. *Szwecja w przeddzień podjęcia nowych działań zbrojnych*; 2. *Początek operacji*; 3. *Kampania jesienna 1621 roku i rozwój sytuacji zimą 1621–22 roku*; 4. *Kampania letnia w 1622 roku i wstrzymanie działań wojennych*. Następny rozdział odnosi się do *Zawieszenia broni w latach 1622–1625*. Tematyka ta została ukazana w kolejnych partiach: 1. *Powrót do prac nad reformą wojska*; 2. *Plany Zygmunta III wobec Szwecji i szwedzka odpowiedź*; 3. *Napięte stosunki między Szwecją a Danią*; 4. *Plany szwedzkiej interwencji w Niemczech*. Z kolei *Kampanii w Inflantach i w Kurlandii w latach 1625–1626* dotyczy kolejny rozdział, składający się z czterech podrozdziałów: 1. *Przygotowania i plany*; 2. *Kampania letnia*; 3. *Sytuacja polityczna i jej rozwój w październiku 1625 roku*; 4. *Kampania zimowa w latach 1625–1626 i bitwa pod Walmoją*⁵. Ostatni z części pierwszej rozdział V, zatytułowany *Kampania w Prusach w latach 1626–1627*, obejmuje następujące problemy: 1. *Główny teatr wojny przenosi się do Prus*; 2. *Przygotowania organizacyjne*; 3. *Kampania letnia w 1626 roku*; 4. *Działania podejmowane zimą 1626–1627 roku*. Rozdział ten oprócz wymienionych w podtytułach zagadnień zawiera charakterystykę terenu Prus wraz z jego znaczeniem w gospodarce Rzeczypospolitej Obojga Narodów, warunkami naturalnymi, opisem najważniejszych miast i twierdz.

Na drugą część tomu składają się cztery rozdziały. Pierwszy z nich, czyli w całej publikacji rozdział VI omawia *Kampanię w Prusach w latach 1627–1628* w kolejnych jej etapach: 1. *Negocjacje i zbrojenia*; 2. *Kampania letnia 1627 roku*; 3. *Przebieg wydarzeń zimą 1627–1628 roku*. Tematyka ta jest kontynuowana w rozdziale VII – charakteryzującym kampanię w Prusach od 1628 r. do wiosny 1629 r. w podrozdziałach zatytułowanych: 1. *Działania podejmowane w kraju*. *Rozważania i decyzje Gustawa Adolfa*; 2. *Kampania letnia 1628 roku*; 3. *Kampania zimowa 1629 roku*. Teatr działań w Inflantach i Kurlandii w latach 1626–1629 został przedstawiony w rozdziale VIII, którego

⁴ Michał PARADOWSKI, *Kadrinazi*, <http://kadrinazi.blogspot.com> [dostęp z 30 XII 2019 r.].

⁵ Właściwie pod Walmoją (niem. Wallhoff, lot. Valle). Pojawił się tutaj jeden z licznie występujących w polskim wydaniu błędów i literówek.

poszczególne partie dotyczą kampanii wojennych w kolejnych latach. Ostatni rozdział, IX charakteryzuje *Działania Szwecji zimą 1628–1629 roku. Koniec wojny* i dzieli się na trzy części: 1. *Działania podejmowane w Prusach i Finlandii*; 2. *Letnia kampania w Prusach w 1629 roku*; 3. *Rozejm w Starym Targu (Altmarku)*. Zawiera on również ogólne podsumowanie dotyczące znaczenia wojen na terenie państwa polsko-litewskiego dla rozwoju szwedzkiej sztuki wojennej oraz wpływu postanowień rozejmu w Altmarku na gospodarkę Szwecji.

Zarówno w pierwszej, jak i w drugiej części omawianego tomu z inicjatywy redakcji załączono: wstęp do wydania polskiego, słownik nazw geograficznych dla nazw miejscowości w Inflantach i Prusach, słownik terminów szwedzkich oraz, tak jak w oryginale, zamieszczono na końcu publikacji załączniki w postaci tabel i kolorowe mapy bitew. W pierwszym tomie było to pięć tabel dotyczących składu armii szwedzkiej w trakcie poszczególnych kampanii oraz pięć map, w tym jedna przedstawiająca teatr działań w Inflantach. Drugą część uzupełniły dwie tabele dotyczące liczebności i stanu armii szwedzkiej oraz cztery mapy i plany bitew.

Dodane przez polską redakcję wstęp do wydania polskiego, słownik terminów w języku szwedzkim i słownik nazw geograficznych, zawierający miejscowości o nazwach w języku polskim, niemieckim i obecnie używanym na danym terenie, są cennym uzupełnieniem. Każdy z tych elementów jest bardzo przydatny dla polskiego odbiorcy, niezbyt dobrze obeznanego ze specyfiką pruskiej, a przede wszystkim inflanckiej geografii (wszak wiele miejscowości ma czasami nawet pięć różnych wariantów nazw w rozmaitych językach). Redakcja przystępnie wyjaśniła we wstępie, na jakich zasadach podjęła się tłumaczenia, starając się nie ingerować w oryginalny tekst, ewentualnie tylko dodając w przypisie uwagi do badań, które od czasu wydania „Sveriges Krig” zostały uaktualnione, wyjaśniając pewne nieścisłości względem pierwotnego tekstu lub tłumacząc zawiłą szwedzką terminologię wojskową, a nawet społeczną i gospodarczą. Najczęściej pojawiające się terminy obce zostały uwzględnione w słowniku, ułatwiając czytelnikowi kontrolę nad wywodem autorów. Niestety w wydaniu mnóstwo jest literówek i drobnych błędów językowych. Pojawiają się one nawet w tytułach podrozdziałów i w każdym z nich można natrafić nawet na kilkanaście takich trudnień. Można odnieść wrażenie, że redakcja nie miała dość czasu na dokonanie korekty. Usterki te nie zakłócają jednak wywodu i zrozumienia tez zawartych w tekście. Większym zarzutem jest niekonsekwencja w używanych nazwach miejscowości, np. Krzyżbork na s. 218 i Kreuzburg na s. 219 pierwszej części omawianego tomu. Dzisiaj miejscowość ta nazywa się Krustpils, leży na terenie Łotwy, ale nie widnieje ona w tabeli nazw miejscowości. Podobne przypadki zdarzają się w odniesieniu do innych miejscowości, ale większość można łatwo zweryfikować dzięki słownikowi nazw geograficznych. Sam słownik miejscowości jest, jak wspomniano, niekompletny względem wszystkich terenów, na których toczone były działania wojenne, można zauważyć, że jest skopiowaną wersją słownika z opracowania M. Paradowskiego z niewielkimi tylko poprawkami⁶. Nieco większym problemem może być kalendarz, według którego Szwec-

⁶ Michał PARADOWSKI, *Studia i materiały do historii wojen ze Szwecją 1600–1635*, Oświęcim 2013, s. 12–14. W *Szwedzkich wojnach* dodano jedynie po jednej miejscowości dla Prus i Inflant względem tabel ze *Studiów i materiałów*, mimo że opisywanych miejscowości jest znacznie więcej.

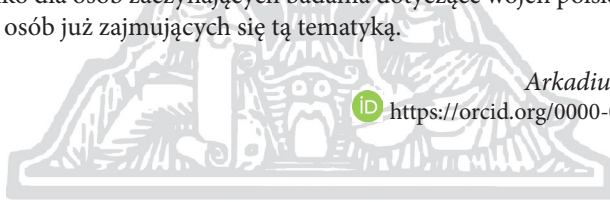
dzi opisują w oryginalnym wydaniu przebieg działań wojennych, wykorzystywany jest tu bowiem kalendarz juliański, opóźniony względem gregoriańskiego o dziesięć dni. Sami autorzy oryginału czasami mniej lub bardziej nieświadomie używali zamiennie obu kalendarzy, zwłaszcza gdy opisywali działania po stronie polskiej, jednak redakcja w przypisach skrupulatnie zaznacza, według którego kalendarza konkretna data jest wykorzystana w tekście.

Pewne kontrowersje może wzbudzić podział tomu na dwie oddzielne książki, zwłaszcza zaś miejsce, gdzie tego podziału dokonano. Wydaje się, że bardziej logicznym rozwiązaniem byłoby wydanie tłumaczenia, tak jak oryginału, w jednej monografii lub podzielenie tomu przed piątym rozdziałem. Byłoby to przystępniejsze dla osób interesujących się konkretnym etapem wojen ze Szwecją, tym bardziej że suma stron pierwszej i drugiej części i tak znacząco się różni (pierwsza część zawiera 336 stron, druga 270). Można sądzić, że przesunięcie 76 stron – wliczając w to słownik pruskich miejscowości, kolorowe mapy i plany – z pierwszej do drugiej części nie zmieniłoby znacząco układu obu tomów, a ułatwiłoby odbiór czytelnikom.

Tłumaczenie jest wierne względem oryginału, redakcja konsultowała się w kwestii niektórych zwrotów z badaczami zagranicznymi, co dodatkowo podnosi walor tego opracowania. Z całą pewnością polskie wydanie *Sveriges Krig* można uznać za ważną i potrzebną na rodzimym rynku pozycję naukową. Jest ona cennym uzupełnieniem bibliotek nie tylko dla osób zaczynających badania dotyczące wojen polsko-szwedzkich, lecz także dla osób już zajmujących się tą tematyką.

Arkadiusz Bożejewicz*

 <https://orcid.org/0000-0002-4334-7827>

TNT

* Wydział Nauk Historycznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,

 arekboz90@wp.pl